

ישׁוב הפליאה העצומה על השבטים הקדושים שקנו לעצמם נעליים מהכסף של מכירת יוסף

"על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים"

ועתה בא וראה כי ענין מופלא זה מבואר גם בפרקי דרבי אליעזר (פרק לח) בתוספת הוכחה מדברי הנביא עמוס הנ"ל: "ומכרו אותו לישמעאלים בעשרים כסף, וכל אחד ואחד נטל שני כספים לקנות מנעלים ברגליהם, שנאמר על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים". כלומר שהנביא נתכוון בזה על מה שמכרו השבטים את יוסף הצדיק בכסף כדי לקנות מהם נעליים.

הנה כי כן מבואר היטב הטעם שסידרו חכמינו ז"ל לקרוא את ההפטרות לפרשה זו בדברי הנביא (שם): "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים", כי תוכחה זו קשורה לפרשתנו פרשת וישב העוסקת בענין החטא של מכירת יוסף.

אמנם כל רואה ישיכיל ויבין כי מצוה גדולה ליישב הפליאה העצומה, כי הן אמת שהשבטים חשבו כי יוסף שהביא את דיבתם רעה אל יעקב אביהם, הוא בבחינת רודף שצריך לסלקו מן העולם, אולם מה ראו השבטים הקדושים על ככה, באותה שעה שישב יוסף הצדיק שבוי כעבד אצל הישמעאלים בדרכו למצרים, לקנות בכסף שקיבלו בעד מכירת יוסף אחיהם נעליים לרגליהם, ואין ספק שטמון בזה ענין נשגב למעלה מבינתנו, אך בכל זאת אין זה פוטר אותנו מן העמל להבין ענין זה גם לפי השגתינו.

ביאור המגן אברהם בזית רענן

פתח דברינו יאיר במה שכתב רבן של ישראל הפוסק הגדול בעל "מגן אברהם" בפירושו "זית רענן" (אות ג) על המדרש ילקוט שמעוני (פרשתנו רמז קמב), לבאר הענין שהשבטים קנו נעליים מכספי המכירה, וזה לשון קדשו:

היה בימי היוונים, כמו שכתב ה"תוספות יום טוב" (מגילה פ"ג מ"ד ד"ה לכסדרן) בשם התשבי:

"טעמא דהפטרות כתוב בספר תשבי (שורש פטר) שמצא כתוב, שאנטיוכס הרשע מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים, מה עשו ישראל, לקחו פרשה אחת מנביאים שענינה דומה לענין מה שכתוב בפרשה של שבת ההיא, ועתה אף שבטלה הגזירה המנהג הזה אינו בטל".

ובכן הבה נתבונן במה שתקנו חכמינו ז"ל לקרוא להפטרות בפרשתנו פרשת וישב בדברי הנביא (עמוס ב ו): "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים". רש"י מפרש שם בדרך הפשט: "על מכרם בכסף צדיק, הדיינין היו מוכרים את מי שהיה זכאי בדין, בכסף שוחד שהיו מקבלים מיד בעל דינו". אמנם לפי זה אינו מובן כלל מהו הקשר בין דברי הנביא לפרשתנו.

אך הביאור האמיתי על כך הוא, כי פסוק זה בדברי הנביא קשור לאחת מהפליאות העצומות בענין מכירת יוסף - מה שקנו השבטים מכספי המכירה נעליים לרגליהם, כמו שכתוב בפרשתנו (בראשית לו כח): "ויעברו אנשים מדינים סוחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור, וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה". ומפרש בתרגום יונתן: "וזבינו ית יוסף לערבאין בעשרין מעין דכסף, וזבנו מנהון סנדלין [וקנו מהם סנדלים], ואייתיו ית יוסף למצרים".

וכן מבואר במדרש תנחומא (פרשתנו אות ב): "עמדו מכרוהו בעשרים כסף, לכל אחד מהם שני כסף לקנות מנעלים לרגליהם. וכי תעלה על דעתך שנעור יפה כמותו נמכר בעשרים כסף, אלא כיון שהושלך לבור, מתוך פחד נחשים ועקרבים שבו, נשתנה זיו פניו וברח ממנו דמו ונעשו פניו ירוקות, לפיכך מכרוהו בעשרים כסף בעבור נעלים".

בפרשת השבוע פרשת וישב אנו עוסקים רובה ככולה בנושא קשה ונורא - מכירת יוסף למצרים על ידי אחיו הקדושים ראשי השבטים. המתבונן בדברי חכמינו ז"ל במדרשים ובזוהר הקדוש כפי שנביא דבריהם בהרחבה, ישיכיל להבין שאסור לנו לקבל את הענין של מכירת יוסף פשוטו כמשמעו, כי איך יעלה על הדעת שהשבטים הקדושים שבטי י"ה, אשר מהם נבנה כל בית ישראל הכלולים מ"ב שבטים, חטאו בחטא חמור כזה למכור את אחיהם יוסף למצרים.

זאת ועוד, מי לנו גדול מיעקב אבינו בחיר שבאבות שכתוב עליו לפני פטירתו (בראשית מז לא): "וישתחו ישראל על ראש המטה". ופירש רש"י: "על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע". הרי לנו עדות נאמנה שכל השבטים היו צדיקים גמורים, הנה כי כן מוטלת עלינו חובה קדושה להתעמק בנושא של מכירת יוסף, באורם הבהיר של חכמינו ז"ל התנאים והאמוראים והבאים אחריהם הקדושים אשר בארץ המה, ומה נבקש שיוליכנו בדרך אמת.

"כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל"

ידוע ומפורסם כי חכמינו ז"ל תקנו לקרוא את ההפטרות בכל פרשה, בדברי הנביאים שיש להם קשר עם הנושא של הפרשה, ומקור הדבר ב"לבוש מלכות" (או"ח סימן רפד ס"א):

"ומפטרין בנביא מענינה של הפרשה, והטעם שמפטרין בנביא הוא, מפני שפעם אחת גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה, וקראו בנביאים שבעה כנגד השבעה שהיו צריכים לעלות ולקרות בתורה, ולא היו קורין עם כל אחד פחות משלשה פסוקים, והרי בין כולם כ"א פסוקים, לכך אף על פי שהשמד בטל מנהגם לא בטל".

בענין זה מצינו חידוש גדול ברוח הימים של חודש כסליו, כי התיקון לקרוא את ההפטרות

הפטרת הפרשה בדברי הנביא: "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים", השבטים קנו נעליים מכספי מכירת יוסף

מצוה ליישב הפליאה: איך יתכן כי בעוד שיוסף מתגלגל בדרכו למצרים, קונים השבטים הקדושים נעליים לרגלם

עשרה מאמרות: הטעם שצריך למכור הכל כדי לקנות נעליים, להפריד בין האדם ובין האדמה שנתקללה

מגן אברהם: השבטים חשבו כי יוסף הוא אדם הראשון שחטא בעץ הדעת וגרם בכך שנצטרך ללבוש נעליים

מכירת יוסף - "נורא עלילה"

על פי דרכם בקודש יתכן לומר ביאור חדש על מה שקנו השבטים נעליים מכספי מכירת יוסף, על פי דברי חכמינו ז"ל כי כל הענין של שנאת השבטים ליוסף ומכירתו למצרים היתה סיבה מן השמים, כדי שיעקב ובניו ירדו למצרים ותתקיים בהם גזירת הגלות (בראשית טו ג): "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", וכך אמרו במדרש תנחומא (פרשתנו אות ד) על הכתוב (בראשית ל ט א):

"ויוסף הורד מצרימה, זה שאמר הכתוב (תהלים סו ה) לכו חזו מפעלות אלקים נורא עלילה על בני אדם... היה הקב"ה מבקש לקיים גזירת ידוע תדע, והביא עלילה לכל דברים אלו, כדי שיאהב יעקב את יוסף וישנאוהו אחיו, וימכרו אותו לישמעאלים ויורידוהו למצרים, וישמע יעקב שיוסף חי במצרים, וירד עם השבטים וישתעבדו שם, הוי ויוסף הורד מצרימה, אל תקרי הורד אלא הוריד את אביו והשבטים למצרים".

וכן מבואר במדרש (ב"ר פד יג) על הפסוק שנאמר בפרשתנו בשליחות ששלח יעקב את יוסף אל אחיו (לז יד): "וישלחהו מעמק חברון", והביאו רש"י: "מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בכרית בין הבתרים כי גר יהיה זרעך".

ענין זה יש ללמוד גם ממה שכתוב בפרשתנו על יוסף כשהיה בדרכו לפגוש את אחיו (לז טו): "וימצאהו איש והנה תועה בשדה... ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה", ופירש רש"י בשם המדרש כי איש זה היה מלאך גבריאל, הרי

יוסף שהוא זוהמת הקליפה הרוצה להרחיקם מקדושת אביהם, לכן התנכלו להמיתו. לפי זה אומר ה"פלא הרימון" בלשון קדשו:

"ונראה לי לפי דעתי הנמוכה ליודע סודו מי שאין לו מנעלים ברגליו, כמו שכתב בעשרה מאמרות בחלק אם כל חי (חלק ג סימן כב) ובפירושו של יואל משה שם (אות ח), שכל מקום שקדושה מצויה בארץ אין צריכין לדורסה בנעלים, כי ענין הנעלים הוא להפריד בין הקליפה, וכאשר יש לפעמים מקום קודש שאין קליפה מצויה אין צריכין לפירוד זה, ומטעם זה איתמר לגבי משה (שמות ג ה) של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא..."

והנה אפשר שגם בני יעקב שבטי יה היו יחופי סנדלי, משום שמטתו היה כולה שלימה וקדושה, ולא היה שום קליפה בימיהם, ולא היו צריכין לילך במנעלים להפריד בין הקליפה, אבל כשהכירו ודימו בעיניהם שיוסף איהו משיורי הקליפות של אדם הראשון ח"ו, מעתה ראו שהם צריכין לילך במנעלים, להפריד בין הקליפה שכוחה מגעת לארץ, ומאחר שיוסף הגורם בדבר לפיכך מכרו אותו בשביל לקנות מנעלים".

נמצינו למדים מכל האמור, כי מה שקנו השבטים נעליים מכספי המכירה של יוסף בטעות יסודם, או כדברי ה"מגן אברהם" משום שחשבו שהוא אדם הראשון שחטא בעץ הדעת, או כדברי ה"פלא הרימון" המבוסס על דברי האריז"ל, שחשבו בטעות שהוא משיורי הקליפות של אדם הראשון שגרם לו לאכול מעץ הדעת, ועל ידי זה נתקללה האדמה וצריך ללבוש נעליים כדי להפסיק בין האדם להאדמה.

"אפשר לומר כפי מה שכתב בעשרה מאמרות (אם כל חי ח"ג פכ"ב) דאמרינן (פסחים קיג): מי שאין לו מנעלים ברגליו הוא כמנודה לשמים, וצריך ללבוש מנעלים להפסיק בינו ובין האדמה אשר אררה ה', ויוסף הוא שופריה דאדם [הראשון]. אם כן הוא הגורם שנתקללה האדמה שצריך ללבוש מנעלים, לכן מכרוהו בעבור מנעלים".

ביאור דבריו הקדושים על פי מה ששינו בגמרא (שבת קכט.): "לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו". זאת ועוד שנינו (פסחים קיג): כי אחד מהשבעה שהם מנודים לשמים הוא: "המונע מנעלים מרגליו". וביאר הרמ"ע מפאנו ב"עשרה מאמרות" (שם) הענין בזה, כי בחטא עץ הדעת נתקללה האדמה ככתוב (בראשית ג י): "ארורה האדמה בעבורך", לכן צריך ללבוש נעליים לרגליו כדי לעשות פירוד בין האדם לארץ שנתקללה.

והנה שנינו בגמרא (ב"מ פד.): "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון". ובפרשתנו כתוב (לז ג): "וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו". ופירש רש"י: "שהיה זיו איקונין שלו דומה לו". ומקור הדבר בתרגום יונתן: "ארום איקוני דיוסף דמיין לאיקונין דיליה". מבואר מזה כי זיו איקונין של יוסף היה מעין שופריה דאדם הראשון, שחטא בעץ הדעת וגרם לקללת האדמה, הנה כי כן מטעם זה מכרוהו לעבד וקנו נעליים לרגלם, כדי לרמוז בכך שהוא הגורם שיצטרכו ללבוש נעליים להפסיק בין האדם להאדמה.

השבטים חשבו כי יוסף הוא בבחינת שיריים מהקליפה

יש להעיר כי רעיון נשגב זה בשינוי קל, מבואר בהרחבה בדברי הדרשן הגדול רבי בצלאל זצ"ל בעל "עמודיה שבעה" בספרו "פלא הרימון" (אופן טז), על פי המבואר ב"לקוטי תורה" (פרשת וישב ד"ה ויתנכלו): "ויתנכלו אותו להמיתו. דע כי חשבו אחי יוסף שהוא שיריים מהקליפה, שנפרדה מאברהם ויצחק בצאת מהן ישמעאל ועשו ועדיין לא נטהרו".

ביאור דבריו הקדושים, כי כאשר ראו השבטים שיוסף הביא את דיבתם רעה אל אביהם, חשבו בטעות כי כמו שמאברהם יצא ישמעאל שהוא זוהמת הקליפה, וכן מיצחק יצא עשו שהוא זוהמת הקליפה, כן מיעקב יצא

"מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם".
וכן כתוב עוד (שם שם יב): "ויאמרו אליהם לא
כי ערות הארץ באתם לראות". והענין הוא כי
מחמת יצר העריות ששלט במצרים נטמאה
כל ארץ מצרים, עד שזכתה לכינוי המפוקפק:
"ערות הארץ".

מזה נשכיל להבין כי כאשר ירדו ישראל
למצרים ערות הארץ, היו צריכים ללבוש נעליים
גשמיים ורוחניים להפסיק במחיצה של ברזל
בינם ובין ערות הארץ, כדי שלא יפלו בטומאת
העריות של המצרים. ולפי מה שכבר למדנו
מדברי המדרש: "יוסף ירד למצרים וגדר עצמו
מן הערוה ונגדרו ישראל בזכותו", הרי מבואר
כי יוסף עצמו היה בבחינת הנעליים של כלל
ישראל, כי בזכותו לא התחברו ישראל עם ערות
הארץ של מצרים.

והנה ידוע מה שכתב הרמב"ן (בראשית
יב ו), כי לפני כל גזירה צריך לעשות איזה
פועל דמיון למטה:

"ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח
הגזירה אל פועל דמיון תהיה הגזירה מתקיימת
על כל פנים, ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות".
וכן כתב הספורנו (במדבר כ ח): "הניסים יעשהו
האל"ל יתברך על ידי עבדיו עם הקדמת איזו תנועה
מסודרת מאתו, כענין השליכהו ארצה, הרם את
מטך, והכית בצור".

הנה כי כן ירווח לנו להבין הטעם שקנו
השבטים מכספי מכירת יוסף נעליים לרגליהם,
שהרי כל ישראל שהתקדשו במצרים בזכות
יוסף היו צאצאיהם של כל השבטים, נמצא כי
מכירת יוסף למצרים והניסיון הקשה גרמו ליוסף
להיות בבחינת הנעליים של כל ישראל, לכן
האיר הקב"ה את עיני השבטים הקדושים לקנות
נעליים לרגליהם, כדי לעשות בכך פועל דמיון
לצאצאיהם להתקדש ולהתנתק מערות הארץ
במצרים בזכות יוסף.

נמצא לפי זה כי בשעה שקנו השבטים נעליים
התכוונו לגנותו של יוסף, כי הוא משויירי הקליפה
שגרם לחטא עץ הדעת ולקללת האדמה, אשר
מאז צריך ללבוש נעליים להפסיק בין האדם
לקללת האדמה כביאור ה"מגן אברהם" וה"פלח
הרימון", אולם לאמיתו של דבר התברר כי קניית
הנעליים היתה לשבחו של יוסף הצדיק, לעשות
בכך פועל דמיון לירידתו למצרים, לסלול את
הדרך לכל ישראל להיפרד מערות הארץ בנעלי
הקדושה של יוסף.

**מדרש: מכירת יוסף למצרים היתה בבחינת: "נורא עלילה",
כדי שיעקב ובניו ירדו למצרים לקיים גזירת השעבוד**

**מדרש: "יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה
ונגדרו ישראל בזכותו", ובזכות זה נגאלו ממצרים**

**יוסף הצדיק היה בבחינת ה"נעליים" של ישראל,
להפריד בינם ובין "ערות הארץ" שלא יתקלקלו במצרים**

**כשמכרו השבטים את יוסף הרגישו ברוח קדשם,
שהם צריכים לקנות נעליים כדי לעשות פועל דמיון ליוסף**

אשת אדוניו, כמו שכתוב (בראשית לט י):
"ויהי כדברה אל יוסף יום ויום ולא שמע אליה",
הנה על ידי שעמד בניסיון וכבש את יצרו סלל
בזה את הדרך לכל ישראל שהיו בגלות מצרים,
שישמרו על קדושתם וטהרתם שלא להתערב
ח"ו עם המצרים, ועל ידי שהיו גדורים בעריות
זכו להיגאל ממצרים.

וכאשר נצרף גם את המדרש תנחומא הנ"ל,
כי מכירת יוסף למצרים היתה בבחינת "נורא
עלילה", כדי שיעקב ובניו ירדו למצרים לקיים
שם גזירת הגלות, נמצא כי באותו זמן שנמכר
יוסף למצרים לקיים גזירת (בראשית טו ג): "כי
גר יהיה זרעך בארץ לא להם", היתה המכירה
גם בבחינת רפואה קודם למכה לקיים הבטחת
הגאולה (שם): "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", כי
על ידי שעמד יוסף בניסיון במצרים, סלל את
הדרך לכל ישראל שיתקדשו שם, ובזכות זה
נגאלו כלשון המדרש: "כדאי היה גזור ערוה
בעצמו שנגאלו ישראל על ידו".

יוסף הצדיק היה בבחינת נעליים של כל ישראל

מעתה יאירו עינינו ליישב הפליאה הגדולה
על השבטים הקדושים, שמכרו את יוסף
בעשרים כסף וקנו נעליים לרגליהם, כי כמו
שעצם המכירה היתה נסיבה מן השמים בבחינת:
"נורא עלילה על בני אדם", לסבב שיעקב ובניו
ירדו למצרים לקיים גזירת השעבוד, כן מה שקנו
נעליים לרגליהם הוא משום שהרגישו ברוח
קדשם שהם צריכים לעשות כן.

והביאור בזה כי מצינו בכתוב שיוסף הצדיק
כינה בפני אחיו את מצרים בתואר המגונה:
"ערות הארץ", כמו שכתוב (בראשית מב ט):

שהקב"ה שלח מלאך מן השמים לסייע ליוסף
למצוא את אחיו כדי שימכרוהו למצרים, וכן
כתב הרמב"ן (שם):

"ויאריך הכתוב בזה להגיד, כי סיבות רבות באו
אליו שהיה ראוי לחזור לו, אבל הכל סבל לכבוד
אביו, ולהודיענו עוד כי הגזירה אמת והחריצות
שקר, [כלומר גזירת הקב"ה יתקיים ולא תועיל
שום חריצות וזהירות], כי זימן לו הקב"ה מורה
דרך שלא מדעתו להביאו בידיהם, ולזה נתכוונו
רבותינו באמרם כי האישים האלה הם מלאכים,
שלא על חנם היה כל הסיפור הזה, אלא להודיענו
כי עצת ה' היא תקום".

יוסף הצדיק סלל את הדרך לישראל להתקדש במצרים

והנה מכל האמור מבואר רק באופן כללי,
שהקב"ה סיבב שנאת האחים ליוסף, כדי
שימכרוהו למצרים ותתקיים שם גזירת השעבוד,
אולם עדיין צריך ביאור מדוע סיבב הקב"ה
שגזירת השעבוד תתקיים, על ידי מעשה נורא
כזה שמכרו השבטים את יוסף לעבד במצרים,
שהרי הרבה דרכים למקום לסבב שיעקב ובניו
ירדו למצרים בלי מכירת יוסף לעבד.

אולם יש ללמוד ביאור נפלא על כך מדברי
חכמינו ז"ל במדרש (ויק"ר לב ה): "שרה אמנו
ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה, ונגדרו
כל הנשים בזכותה, יוסף ירד למצרים וגדר
עצמו מן הערוה, ונגדרו ישראל בזכותו. אמר
רבי חייא בר אבא, כדאי היה גזור ערוה בעצמו
שנגאלו ישראל על ידו".

נמצינו למדים ממדרש זה יסוד גדול בענין
מכירת יוסף למצרים, כי על ידי שנמכר יוסף
לעבד במצרים ובא לידי ניסיון גדול ונורא עם

בדור הפלגה וגם הם הרעו כאבותם... אחר כך נתגלגלו פעם שלישית באנשי סדום, ולכן נאמר בהם (בראשית יג ג) ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד... והנה אחר שנתגלגלו ג' פעמים בג' דורות הנזכר, וכתוב (איוב לג כט) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר, אז חזרו להתגלגל פעם רביעית במצרים בבני ישראל, שהיו נולדים אז בדור הגלות ההוא ואז התחילו ליתקן...

ולכן לפי שבתחלה בדור המבול חטאו בהשחתת זרעם, אשר לכן נמוחו אז בימי המבול מים רותחין, לכן גם עתה גזר עליהם פרעה (שמות א כב) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו... וכנגד מה שחטאו בגלגול דור הפלגה (בראשית יא ד) הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה, לבנות את העיר ואת המגדל, לעלות ולכפור בעיקר להילחם בו, לכן עתה נאמר במקומו (שמות א י) הבה נתחכמה לו כנגד הבה נלבנה לבנים, וימררו את חייהם לבנות פיתום ורעמסס, כנגד העיר והמגדל ההם".

מעתה יתבאר ביתר שאת הטעם שסיבב הקב"ה, שיוסף הצדיק סלל את הדרך במצרים לכל ישראל שיתקדשו בעניני עריות, כי בהיותם שלשה גלגולים אשר תחילתם בדור המבול שנתקלקלו בעניני עריות, לכן הקדים הקב"ה רפואה למכה לשלוח את יוסף, אשר זיו איקונין שלו היה דומה ליעקב שופריה דאדם הראשון, כדי לתקן בכך מה שגרם אדם הראשון בחטא עץ הדעת לנשמות שהתגלגלו בדור המבול להשחית את דרכם.

הנה כי כן יאיר לנו להבין מה שאמר הנביא בשם ה': "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל", הנשמות שהתגלגלו בשלשה דורות - דור המבול, דור הפלגה, ואנשי סדום, "ועל ארבעה לא אשיבנו", פירוש, אחרי שנתגלגלו פעם רביעית במצרים, שוב "לא אשיבנו" בגלגול עוד כי כבר קיבלו תיקונם בשעבוד המר של מצרים. ופירש הקב"ה איך זכו דורות הללו לקבל תיקונם במצרים ולא נתקלקלו בערות הארץ:

"על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים". כלומר הלא כך סיבב הקב"ה שהשבטים הקדושים ימכרו את יוסף למצרים בעבור נעליים החוצצים בין האדם לארץ, כדי לעשות בכך פועל דמיון שיוסף הצדיק שעמד בקדושתו בניסיון הקשה במצרים, יסלול את הדרך לישראל שיתקדשו שם ויתפרדו מערות הארץ, ובזכות זה לא קלקלו את דרכם אלא זכו להשלים את תיקונם.

האדמה אשר קיללה ה', כדי שיוכלו להתחבר לה' אשר ענין זה כבוד מלכותו.

ויש להוסיף תבלין לפי מה שפירש רש"י (בראשית ה כד) שהקב"ה סילק את חנוך לפני זמנו כדי שלא יהיה בדור המבול. והנה חנוך ראה ברוח הקודש כי בדור המבול עתיד כל בשר לשחת את דרכו על הארץ, עד כדי כך שגם הארץ השחיתה את דרכה כמו שכתוב (בראשית ו יא): "ותשחת הארץ לפני האלקים". לכן תפר חנוך נעליים כדי להפריד בני אדם מקללת והשחתת הארץ, ועל כל תפירה ותפירה היה אומר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שיעבדו בני אדם את ה' ותתגלה כבוד מלכותו בעולם.

מעתה יתבאר היטב מה שהקדים הכתוב לומר על יוסף: "והוא נער" - חנוך שנקרא נער, כדי להקדים בזה טעם לשבח שסיבב הקב"ה שימכרו השבטים את יוסף למצרים, כי היות שיוסף הוא נשמת חנוך לכן כמו שנהג חנוך לתפור נעליים, כדי להפריד בני אדם מקללת האדמה שלא יתקלקלו מעשיהם, כן זכה יוסף נשמת חנוך להיות בבחינת הנעליים של כל ישראל, על ידי שעמד בניסיון הקשה במצרים, וסלל בכך את הדרך לכל ישראל להתקדש במצרים ולהתנתק מערות הארץ.

"על שלשה פשעי ישראל"

בדרך זו במסילה נעלה לבאר דברי הנביא בהפטרת הפרשה (עמוס ב ו): "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים". וכבר שאלנו איך מתקשר ראשית הפסוק בענין שלשה פשעי ישראל, לסיום הפסוק בענין מה שמכרו השבטים את יוסף כדי לקנות נעליים לרגליהם.

נקדים מה שגילה לנו רבינו האריז"ל ב"שער הפסוקים" (פרשת שמות על הפסוק ויקם מלך חדש) הטעם שסבלו בני ישראל במצרים שעבוד כל כך קשה, כי הם היו נשמות שנפגמו בחטא עץ הדעת ואחר כך נתגלגלו ג' פעמים בדור המבול, בדור הפלגה, ובאנשי סדום, עד שנתגלגלו פעם רביעית בבני ישראל במצרים, ועל ידי השעבוד המר בגלות מצרים נזדככו ונתתקנו, והנה מעט מלשון קדשו:

"והנה התחלת גלגולם היה בדור המבול, ולהיותם משורש המר ההוא... לכן היו מורדים וכופרים בשם יתברך... אחר כך נתגלגלו פעם ב'

וזוהו פירוש הפסוק (בראשית נ יט): "ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני, ואתם חשבתם עלי רעה", שקנייתם נעליים ממכירתו במחשבה שאני גרמתי לקללת האדמה, אבל לאמיתו של דבר "אלקים חשבה לטובה", לעשות בכך פועל דמיון, "למען עשה כיום הזה להחיות עם רב" - להחיות את ישראל במצרים להפרידם מערות הארץ.

יומתק להבין בזה מה שצוה הקב"ה בליל יציאת מצרים לאכול את הפסח (שמות יב יא): "וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם", שהרי לפי מה שנתבאר זכו ישראל להיגאל ממצרים משום שהיו גדורים בעריות, בזכות יוסף הצדיק שסלל בפניהם את הדרך בבחינת נעליים המפסיקים בינם ובין ערות הארץ, הנה כי כן מטעם זה ראוי שיאכלו את הפסח עם נעליהם ברגליהם, כדי שתעמוד להם זכות ההיפרדות מערות הארץ של מצרים להיגאל ממצרים.

ביאור הקשר בין יוסף לחנוך שנעשה מלאך מט"ט

חשבתי דרכי לבאר בזה מה שסיפר הכתוב על יוסף בתחילת הפרשה טרם מכירתו למצרים (לז ב): "אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן, והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו". ומבאר בתיקוני זוהר (תיקון ע קלז). כי יוסף נקרא בתואר "נער", על שם חנוך שנתעלה בחיים להיות מלאך מט"ט, וחנוך נקרא "נער" כמו שכתוב (משלי כב ו): "חנוך לנער על פי דרכו".

וזוהו המקור למה שמצינו ב"שער הגלגולים" לרבינו האריז"ל (הקדמה לא): "כי יוסף הצדיק זכה לנשמה זו של חנוך". [והאריך בזה ה"מגלה עמוקות" בפרשתנו וגם בספרו על ואתחנן אופן קעו]. אמנם צריך ביאור לשם מה הקדים הכתוב לגלות לנו דוקא כאן לפני מכירת יוסף: "והוא נער", כי יוסף הצדיק היתה בו נשמה של חנוך.

ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שהביא ב"ילקוט ראובני" (פרשת בראשית אות תשסד) מדרש שמקורו ב"עשרה מאמרות" הנ"ל (מאמר אם כל חי ח"ג פכ"ב): "מטטרון היה תופר מנעלים, ועל כל תפירה מכוין ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". וביאר הרמ"ע מפאנו כי חנוך הוא מט"ט היה מכוון בכל תפירה של הנעליים, להפריד בני אדם מן